

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Energie voor een klimaatneutrale economie: een EU-strategie voor een geïntegreerd energiesysteem

[COM(2020) 299 *final*]

(2021/C 123/05)

Rapporteur: **Lutz RIBBE**

Raadpleging	Europese Commissie, 23.9.2020
Rechtsgrondslag	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Besluit van de voltallige vergadering	14.7.2020
Bevoegde afdeling	Afdeling Vervoer, Energie, Infrastructuur en Informatiemaatschappij
Goedkeuring door de afdeling	16.12.2020
Goedkeuring door de voltallige vergadering	27.1.2021
Zitting	557
Stemuitslag	242/3/10
(voor/tegen/onthoudingen)	

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het voornemen in het voorstel van de Commissie verdient steun: integratie van het elektriciteitssysteem met het verwarmings- en het vervoerssysteem is absoluut noodzakelijk om de doelstellingen inzake klimaatneutraliteit, inzake bevoorradingszekerheid, waartoe ook de vermindering van de energie-invoer behoort, en inzake betaalbare prijzen voor de Europese consument en de Europese economie te verwezenlijken.

1.2. Desalniettemin laat de Commissie in haar mededeling enkele voor het welslagen van de Europese energietransitie zeer belangrijke punten onvermeld.

1.3. De Commissie blijft het antwoord schuldig op de vraag hoe zij de bevoorradingszekerheid op basis van koolstofvrije of koolstofarme energiebronnen denkt te verwezenlijken. Volgens haar moet 84 % van de vraag naar elektriciteit worden gedekt met hernieuwbare energie, maar zij vertelt er niet bij hoe de resterende elektriciteit moet worden opgewekt. Dit is gezien het fundamentele belang van de bevoorradingszekerheid voor de Europese economie en de consument niet acceptabel, temeer daar ervan moet worden uitgegaan dat de vraag naar elektriciteit, ondanks verbeteringen op het gebied van de energie-efficiëntie, zal stijgen als gevolg van elektrificatie van de warmtevoorziening en de vervoerssector.

1.4. De Commissie heeft gelijk als zij stelt dat lacunes of gebreken in het systeem van koolstofbeprijzing voor de verwarmings- en de vervoerssector de systeemintegratie ernstig belemmeren. Een beschrijving van het probleem volstaat echter niet. Er is behoefte aan concrete voorstellen om tot een oplossing te komen. Op dit punt is de Commissie te afwachtend en te weinig concreet.

1.5. De integratie van het energiesysteem vereist op bepaalde gebieden modernisering en opwaardering, en soms is ook de aanleg van nieuwe energie-infrastructuur noodzakelijk. Dit zal enorme investeringen vergen, die mogelijk gemakkelijker kunnen worden gedaan binnen een specifiek Europees financieel kader dat toegankelijk is voor bedrijven in alle lidstaten. Deze investeringen kunnen de economische bedrijvigheid fors stimuleren om de recessie ten gevolge van de COVID-19-pandemie te overwinnen, en dienen goede en fatsoenlijke banen te scheppen. Hierbij zij er evenwel op gewezen dat de genomen investeringsbeslissingen een bijdrage moeten leveren aan de energie- en klimaatdoelstellingen. Gezien de grote kapitaalbehoeften is het ook van essentieel belang de bestaande infrastructuur optimaal te benutten. Er moet voorrang worden gegeven aan technologische mogelijkheden die een snelle en efficiënte systeemintegratie garanderen. Energie-efficiëntie, met name in industriële processen, moet zonder meer voorrang krijgen op alle andere initiatieven. Bovendien moet uit de prioritering naar voren komen welke technologie het meest geschikt is voor welke toepassing in het kader van de systeemintegratie. Aan de hand hiervan kunnen vervolgens de dienovereenkomstige infrastructuurinvesteringen worden gepland. Op dit punt ontbreekt het de mededeling van de Commissie aan duidelijkheid.

1.6. In de mededeling wordt met name de nadruk gelegd op waterstof en windenergie op zee. Het gaat hier om belangrijke technologieën, die echter slechts ter aanvulling zouden moeten worden aangewend, op plaatsen waar windenergie op het land, zonne-energie en kortdurende opslag in accu's geen soelaas bieden. Windenergie op het land en zonne-energie zijn in de nabije toekomst namelijk niet alleen de goedkoopste manieren om energie op te wekken, maar ook de beste opties om een belangrijke strategische doelstelling van de energie-unie te bereiken: decentralisatie om veilige en goede banen te scheppen en, in het algemeen, om de voordelen van de transformatie van het energiesysteem uit het oogpunt van sociaal beleid en de regionale economie te benutten, om de consumenten ook in hun rol als prosumenten te versterken en hen in het centrum van het energiesysteem te plaatsen, om energiearmoede te bestrijden, om de bevoorradingszekerheid te vergroten en tegelijkertijd de regionale ontwikkeling te bevorderen en om draagvlak voor de transitie te creëren. Windenergie op het land en zonnepanelen maken directe systeemintegratie mogelijk, bijvoorbeeld door zonne-energie ter plekke te gebruiken om elektrische auto's op te laden of door windenergie te gebruiken voor de omzetting van elektriciteit in warmte. Het is volgens het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) een enorm gebrek dat de grote mogelijkheden die windenergie op het land en zonnepanelen bieden in de mededeling van de Commissie niet aan bod komen.

1.7. Systeemintegratie kan de innovatie in de Europese economie een enorme impuls geven en daarmee het internationale concurrentievermogen van de Europese economie vergroten. Voorwaarde daarvoor is wel dat de mogelijkheden van de digitalisering worden benut om de systeemintegratie te verwezenlijken: artificiële intelligentie en machinaal leren kunnen een doorslaggevende rol spelen waar het gaat om de energievoorziening op maat ten behoeve van de elektriciteits-, de verwarmings- en de vervoerssector. Het gebruik ervan moet echter zorgvuldig worden afgewogen tegen het nut ervan en mogelijke ethische problemen, vooral met betrekking tot de gegevenssoevereiniteit, en moet worden voorafgegaan door een initiatief om geschikt personeel op te leiden. Het is onbegrijpelijk dat de Commissie de waarde daarvan in haar mededeling niet onderkent.

1.8. Tot slot vraagt de systeemintegratie om een volledige herziening van de energiemarkten, die zo moeten worden ingericht dat door burgers opgewekte energie bevorderd wordt en dat de consument meer zeggenschap krijgt. Alleen dan kunnen de doelen van de Richtlijn inzake de interne elektriciteitsmarkt (EU) 2019/944 van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹⁾ en de Richtlijn inzake energie uit hernieuwbare bronnen (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad ⁽²⁾ worden bereikt. De systeemintegratie kan aanzienlijk worden versneld als consumenten in staat worden gesteld hun rechten — ook als prosumenten, zelfproducenten en leden van hernieuwbare-energiegemeenschappen — uit te oefenen. Tegelijkertijd moet de aandacht uitgaan naar de rol van de publieke sector bij de bevoorradingszekerheid. Deze aspecten komen in de mededeling helemaal niet aan bod.

1.9. Het EESC onderschrijft het idee van de Commissie om een grootschalig evenement over de integratie van het energiesysteem te organiseren en is bereid om hieraan actief bij te dragen. In dit verband wil het EESC ingaan op de in dit advies genoemde aspecten die in de mededeling van de Commissie stiefmoederlijk behandeld worden. Met name moet het belang van actieve deelname van de burgers aan de integratie van het energiesysteem worden benadrukt. Juist op dit punt is de mededeling van de Commissie teleurstellend, omdat zij de burger slechts ziet als een consument die enkel en alleen onvoldoende geïnformeerd is.

2. Algemene opmerkingen over het Commissiedocument

2.1. De mededeling van de Commissie moet worden gezien in het licht van de wens van de Europese Raad tegen 2050 klimaatneutraliteit te bereiken. Aangezien het energiesysteem verantwoordelijk is voor 75 % van de broeikasgasemissies is totstandbrenging van een nagenoeg emissievrij en CO₂-neutraal energiesysteem de belangrijkste stap op weg naar dit doel.

2.2. Hierbij speelt de integratie resp. koppeling van de verschillende, tot dusverre slechts in zeer beperkte mate met elkaar verbonden energiesectoren, d.w.z. elektriciteit, vervoer en verwarming (koeling en proceswarmte), een doorslaggevende rol — een aspect dat in het pakket schone energie slechts zeer oppervlakkig werd behandeld, ofschoon er toepassingen voorhanden zijn waarbij systeemintegratie al sinds jaar en dag een feit is, bijvoorbeeld warmtekrachtkoppeling.

2.3. In haar beschrijving van de status quo beklemtoont de Commissie dat het energiesysteem vooralsnog wordt gekenmerkt door diverse naast elkaar bestaande verticale waardeketens.

⁽¹⁾ PB L 158 van 14.6.2019, blz. 125.

⁽²⁾ PB L 328 van 21.12.2018, blz. 82.

2.4. Daartegenover wordt nu de integratie van het energiesysteem geplaatst. De Commissie verstaat daaronder de gecoördineerde planning en exploitatie van het energiesysteem “als geheel”, waarvan de energiedragers, infrastructuren en verbruikssectoren beter aan elkaar moeten worden gekoppeld. In de mededeling worden de verschillende voordelen van zo'n systeemintegratie opgesomd: de bijdrage aan de verwezenlijking van de klimaatdoelstellingen, een efficiënter gebruik van energiebronnen, extra flexibiliteit in het energiesysteem zelf, en ten slotte de verbeterde positie van de consument, een grotere veerkracht en een grotere bevoorradingszekerheid, hoewel het onduidelijk blijft of de bevoorradingszekerheid betrekking heeft op de EU of op de lidstaten. Dit aspect is echter belangrijk omdat de lidstaten in dit opzicht soms zeer uiteenlopende strategieën hanteren en de omstandigheden in de lidstaten met betrekking tot de algemeen beschikbare energiebronnen soms zeer verschillend zijn.

2.5. Om dit te bereiken legt de Commissie in haar mededeling een plan voor dat op zes pijlers berust:

1. een “circulair energiesysteem”, waarbij energie-efficiëntie (maatregelen als toepassing van het beginsel “efficiëntie eerst”; herziening van de primaire-energiefactoren; bevordering van initiatieven inzake de “winning van energie uit afval”) op de eerste plaats komt;
2. versterking van de elektrificatie van eindsectoren (maatregelen als uitbreiding van offshore-windenergie; verplicht rekening houden met hernieuwbare energiebronnen bij overheidsopdrachten; bevordering van de elektrificatie van de verwarming van gebouwen, uitrol van oplaadpunten voor elektrische voertuigen; herziening van de richtlijn hernieuwbare energie; nieuwe koolstofemissienormen voor personenauto's en lichte bestelwagens; herziening van de richtlijn betreffende de aanleg van infrastructuur voor alternatieve brandstoffen);
3. gebruik van biobrandstoffen in bepaalde sectoren (maatregelen als een Europees certificeringssysteem voor hernieuwbare, CO₂-arme en duurzame brandstoffen, mogelijk aanvullende maatregelen als minimumpercentages of quota voor specifieke verbruikssectoren; uitbreiding van de afvang van CO₂ voor gebruik bij de productie van synthetische brandstoffen);
4. aanpassen van de markten met het oog op een koolstofvrije en decentrale energieopwekking (maatregelen ter versterking van de samenhang tussen de niet-energetische prijscomponenten voor de verschillende energiedragers; harmonisering van energieheffingen; mogelijke uitbreiding van de emissiehandel; afschaffing van rechtstreekse subsidies voor fossiele brandstoffen; herziening van het wetgevingskader voor de gasmarkt, voorlichtingscampagne over de rechten van de consument, verbetering van consumenteninformatie);
5. integratie van de energie-infrastructuur (maatregelen als nieuwe regels voor de trans-Europese netwerken; opvoering van investeringen in intelligente stadsverwarming en -koeling);
6. digitalisering van het energiesysteem en totstandbrenging van een ondersteunend kader voor innovaties (maatregelen als netwerkcodes voor cyberveiligheid; uitvoeringshandelingen inzake interoperabiliteitsvoorschriften).

3. Algemene opmerkingen van het EESC

3.1. De analyse van de problemen in verband met de status quo legt de vinger op de zere plek en de uitgangspunten van de Commissie verdienen alle lof: een versnelde integratie van het energiesysteem is dringend noodzakelijk — met name gezien de noodzakelijke bespoediging van het koolstofvrij maken van de vervoers- en de verwarmings-/koelingssector in Europa. Systeemintegratie is niet alleen van belang voor het bereiken van klimaatneutraliteit, maar ook voor een stabiele bevoorradingszekerheid en voor betaalbare prijzen voor particuliere consumenten en de economie. Het plan van de Commissie om de integratie van de elektriciteits-, de verwarmings- en de vervoerssector te bevorderen valt dan ook in goede aarde. Er moet echter op worden toegezien dat het plan niet wordt aangegrepen als reden voor verdere liberalisering van diensten van algemeen belang voordat de effecten van het liberaliseringsinitiatief tot nu toe zijn geëvalueerd. De Commissie moet er evenwel voor zorgen dat ook de buurlanden van de Europese Unie, met name de landen van het Oostelijk Partnerschap, dit plan ook overnemen en in hun eigen beleid verwerken. Er moet worden nagegaan of een koolstofheffing aan de grens hierbij dienstig is.

3.2. De zes in paragraaf 2.5 genoemde concepten zijn correcte en doeltreffende uitgangspunten. Ook het merendeel van de afzonderlijke maatregelen overtuigt, hoewel hier en daar onduidelijk blijft in hoeverre deze daadwerkelijk bijdragen aan de integratie van het energiesysteem.

3.3. Hiertegen kan worden ingebracht dat de politieke doelstellingen van de strategie niet ver genoeg gaan, waarbij het ontbreekt aan samenhang en logische structuur. Bovendien wordt min of meer voorbijgegaan aan de rol die de burger/consument speelt resp. moet spelen. Dit wekt des te meer ergernis omdat de Commissie in het pakket schone energie nog beloofde de burger centraal te zullen stellen bij de energietransitie.

3.4. De Commissie laat na duidelijke, ambitieuze en concrete streefcijfers vast te stellen op basis van de algemene doelstelling inzake klimaatneutraliteit. Dit geldt met name voor de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, die in veel lidstaten achterblijft bij de gestelde doelen.

3.4.1. Het siert de Commissie dat ze een zeer (zelf)kritisch standpunt inneemt ten aanzien van de haalbaarheid ervan. Zo schrijft ze: “Zonder doortastende beleidsmaatregelen zal het energiesysteem van 2030 eerder gelijken op dat van 2020 in plaats van wat nodig is om klimaatneutraliteit te bereiken tegen 2050. [...] De stappen die in de komende vijf tot tien jaar worden gezet, zijn van cruciaal belang voor het opbouwen van een energiesysteem dat Europa op weg zet naar klimaatneutraliteit tegen 2050.”

3.4.2. Toch ontbreekt het de Commissie zelf aan politieke moed, zoals uit de mededeling blijkt. De stelling dat gezien de verwachte grote toename van het aandeel van elektriciteit in het eindverbruik van energie een aandeel van 55-60 % hernieuwbare energie in de elektriciteitsmix tegen 2030 en van 84 % tegen 2050 voldoende moet zijn, laat vele vragen onbeantwoord. De hamvraag luidt: Hoe moet een stabiele bevoorradingszekerheid worden bereikt? Biogas, biobrandstoffen, waaronder synthetische als waterstof, en onder bepaalde omstandigheden waterkrachtenergie kunnen worden gebruikt om schommelingen in wind- en zonne-energie te compenseren. Daarnaast zijn er twee technologische opties die de ontbrekende 16 % kunnen dekken en als CO₂-vrij resp. CO₂-arm kunnen worden aangemerkt: kernenergie en gas- of steenkoolcentrales met afvang en opslag van CO₂ (CCS, *carbon dioxide capture and storage*). Deze gaan echter gepaard met grote economische, ecologische en maatschappelijke uitdagingen. Ook al is de precieze vaststelling van de energiemix een zaak van de lidstaten, het is onbegrijpelijk dat de Commissie niet uiteenzet hoe zij een CO₂-vrije bevoorradingszekerheid denkt te bereiken.

3.5. Het gebrek aan moed is ook elders zichtbaar. De Commissie wijst er terecht op dat de integratie van het energiesysteem met name wordt vertraagd door de gebrekkige koolstofbeprijzing voor fossiele brandstoffen die wordt toegepast in de vervoers- en vooral de verwarmingssector. Bovendien wordt elektriciteit in tal van lidstaten stevig belast, ook al wordt deze gewonnen uit hernieuwbare bronnen. In sommige lidstaten vormen ook buitensporig hoge netwerktarieven een probleem. Deze marktverstoring leidt er bijvoorbeeld toe dat het gebruik van overtollige elektriciteit voor de opwekking van warmte (elektriciteit-naar-warmte) — zo men wil de eenvoudigste vorm van systeemintegratie — in veel gevallen economisch niet haalbaar is.

3.6. Alleen als het probleem van de marktverstoring wordt opgelost, kan er werkelijk vooruitgang worden geboekt met de integratie van het energiesysteem. De aankondiging verder te zullen werken aan de geleidelijke afschaffing van rechtstreekse subsidies voor fossiele brandstoffen en te zullen komen met een mogelijk voorstel voor de uitbreiding van het emissiehandelssysteem tot nieuwe sectoren, is inhoudsloos en onvoldoende. Dergelijke loze woorden hoort de samenleving immers al jaren van de Commissie, zonder dat er ook maar iets wezenlijks is veranderd. Met name de technologische stimuleringsmaatregelen die de Commissie beschrijft in de eerste drie pijlers van haar strategie (zie punt 3.1 tot en met 3.3 van de mededeling), zullen aanzienlijk aan doelmatigheid inboeten als de Commissie de beschreven marktverstoring geen ondubbelzinnig halt toeroept.

3.7. Het valt overigens toe te juichen dat de Commissie een volgorde voorstelt waarin de technologische vraagstukken worden aangepakt. Toch had de Commissie er in dit verband goed aan gedaan duidelijk te maken dat fossiele brandstoffen uit oogpunt van rendement nooit kunnen opboksen tegen direct energetisch gebruik van met zonnepanelen of wind opgewekte elektriciteit — behalve bij gebruik van blokverwarmingscentrales, waarbij de warmte ter plaatse wordt afgenomen. Dit aspect is met name voor het koolstofvrij maken van het vervoer van vitaal belang, aangezien elektrificatie niet altijd mogelijk is. De Commissie beschrijft een en ander in het voorbijgaan aan de hand van enkele voorbeelden. Zij neemt het rendement echter niet als uitgangspunt voor de evaluatie van verschillende technologische opties, iets wat onontbeerlijk is voor de uit energietechnisch en economisch oogpunt zinvolle integratie van het energiesysteem.

3.8. Verder miskent de Commissie het fundamentele belang van de infrastructuur. Een economisch doelmatige systeemintegratie kan alleen worden verwezenlijkt door tijdens de planning en uitvoering ervan rekening te houden met de bestaande energie-infrastructuur en zich rekenschap te geven van de gevolgen van de diverse technologische opties voor de infrastructuur. In dat geval ontstaat het volgende beeld:

- a) Voor het opladen van elektrische voertuigen zijn met name zonnepanelen (met name op daken) geschikt, aangezien fotovoltaïsche installaties meestal laagspanningsstroom leveren en elektrische voertuigen hiermee worden opgeladen.
- b) Voor de omzetting van elektriciteit in warmte, bijvoorbeeld met behulp van warmtepompen of warmteopslag, komen windturbines of grotere zonneparken in aanmerking, wanneer de warmte via een stadsverwarmingsnet moet worden geleverd. Immers, in dat geval is er meer stroom nodig voor de pompen of de warmteopslag.
- c) Voor het langdurig opslaan van overtollige elektriciteit in de vorm waterstof komen met name gasreservoirs in aanmerking.

3.9. Voor geen van de genoemde elektriciteit-naar-x-technologieën is dringend behoefte aan een geheel nieuwe infrastructuur. Het gaat er eerder om dat bestaande technologieën verstandig worden gebruikt en waar nodig worden gemoderniseerd en opgewaardeerd⁽³⁾. In veel lidstaten heeft de infrastructuur te lijden gehad onder het bezuinigingsbeleid. Bij de modernisering en de ontwikkeling van de infrastructuur is de kostenefficiëntie een belangrijk aspect, maar daarbij moet ook worden gezorgd voor goede banen. Tegen deze achtergrond moet de Commissie het stimuleren van elektriciteit-naar-x-toepassingen ten minste op de korte tot middellange termijn afhankelijk maken van het gebruik van bestaande infrastructuur, zodat eerst de mogelijkheden worden benut die zich het gemakkelijkst laten verwezenlijken. Er moeten dan ook vraagtekens worden geplaatst bij de eenzijdige nadruk op offshore-opwekking in de mededeling.

3.10. Weliswaar wordt in de mededeling melding gemaakt van digitalisering, maar het werkelijke potentieel ervan blijft buiten beeld. Een efficiënte en zekere energievoorziening staat of valt met intelligente netwerken die specifieke signalen verzenden naar de marktdeelnemers en daarmee ook de markten intelligent maken. Indien marktdeelnemers juist worden geïnformeerd over digitale toepassingen, kunnen elektrische auto's, zeker bij netintegratie, warmtepompen of waterstoftanks belangrijke systeemdiensten leveren en het netwerk ontlasten. Artificiële intelligentie, machinaal leren en de automatisering van energieverbruiksprocessen zullen — op het niveau van hetzij particuliere huishoudens hetzij de industrie — de capaciteitsverdeling naar een hoger plan tillen en deze helpen opnemen in virtuele energiecentrales.

3.11. Tot slot wordt in de mededeling voorbijgegaan aan aspecten, zoals het strategisch kader voor de energie-unie, die de Commissie in eerdere mededelingen belangrijk vond of die, als onderdeel van het pakket Schone energie, al in Europese regelgeving zijn gegoten, te weten de in Richtlijn (EU) 2019/944 over de interne elektriciteitsmarkt bedoelde actieve deelname van de consument, die toegang moet hebben tot alle elektriciteitsmarkten in kwestie. De mededeling doet hierover het zwijgen toe — net als over de activiteiten van zelfproducenten of energiegemeenschappen van burgers, zoals vastgelegd in Richtlijn (EU) 2018/2001 inzake hernieuwbare energie. De stelling: “De burgers spelen een centrale rol in de integratie van het systeem. Zij moeten bijdragen tot de manier waarop deze strategie wordt uitgevoerd [...]” is goedkoop als de enige concrete maatregel een voorlichtingscampagne is.

3.12. Het mag inmiddels toch wel als bekend worden verondersteld dat er in vele lidstaten flinke obstakels zijn die participatie door de burger de facto onmogelijk maken. Des te onbegrijpelijker is het dat dit probleem in de mededeling wordt genegeerd. Er zijn nog meer doelstellingen die in soortgelijke context zijn genoemd en die in de mededeling worden genegeerd: vermindering van de afhankelijkheid van de invoer van energie, versterking van regionale economische processen, het scheppen van fatsoenlijke en goede banen, enz. Dit zijn criteria die in acht moeten worden genomen bij de inrichting van de energie-integratie en waardoor bepaalde technologische opties gunstiger lijken dan andere. De Commissie moet er bovendien naar streven dat ook derde landen in hun energiebeleid rekening houden met deze aspecten. Ook in dit verband kunnen belastingen aan de grens een strategische optie zijn.

⁽³⁾ Een voorbeeld: Zelfs als fossiel gas een steeds kleinere rol zal spelen, kunnen de bestaande gasnetten worden gebruikt of mede worden gebruikt voor “groen gas” of waterstof.

3.13. Daarnaast zijn er talrijke manieren om de burger bij de sectorkoppeling tot “speler” te maken en ervoor te zorgen dat deze zelf actief kan worden en profiteren. Een voorbeeld: onder gemiddelde omstandigheden leveren de nieuwste windturbines voldoende elektriciteit voor ongeveer 7 000 elektrische auto's. Bij investeringskosten van minder dan 10 miljoen EUR is het uiterst zinvol de inzet van windturbines in de regionale oplaadinfrastructuur te bevorderen. Dergelijke initiatieven, die het draagvlak enorm zouden verbreden, mede omdat ze kosten voor de burger sterk verminderen en goed zijn voor de regionale economie, worden in de mededeling echter niet eens aangestipt.

3.14. Versterking van de rechten van de consument is noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de mensen van de systeemintegratie profiteren. Deze rechten moeten op zowel prosumptie als de traditionele rol van de consument betrekking hebben. In de mededeling wordt de burger uitsluitend beschouwd als klant resp. consument, aan wie uitsluitend vakkundige informatie moet worden verstrekt. Dit is — mede gezien de beloften van de Europese energie-unie — meer dan teleurstellend.

3.15. Theoretisch erkent de Commissie weliswaar dat handelen geboden is wat betreft de rechten van de consument in de gas- en stadsverwarmingssector, maar als belangrijke actie wordt slechts het vergroten van de zeggenschap van de gasconsument aangekondigd in het kader van een nieuw wetgevingskader voor de gassector tegen 2021. Het ontbreekt aan concrete maatregelen voor de plaatselijke warmtevoorzienings- en stadsverwarmingssector, hoewel juist in deze sector de rechten van de consument duidelijk minder goed zijn omschreven dan in de elektriciteits- en gassector. Met het oog op het behoud van de bestaande systeemintegratie moet echter worden afgezien van verdere stappen in de liberalisering van de verwarmingssector.

3.16. Er zij in dit verband verwezen naar het standpunt van het EESC dat een tweedeling in de samenleving op energiegebied dringend moet worden voorkomen⁽⁴⁾. Het kan niet zo zijn dat alleen huishoudens die over voldoende financiële en technische middelen beschikken hun voordeel doen met de energietransitie en alle andere huishoudens met de kosten worden opgezadeld. Integendeel, er is op zowel nationaal als Europees niveau behoefte aan concrete maatregelen tegen energiearmoede. Daartoe behoren verbetering van de toegankelijkheid van subsidies voor thermische renovaties of de vervanging van verwarmingen voor energiearme huishoudens, verplichte modellen voor de basisenergievoorziening en algemene regelingen om de energieconsument te beschermen, bijvoorbeeld tegen buitensporige elektriciteitsnetwerktarieven en misbruik van monopolies.

4. Bijzondere opmerkingen

Over het circulair energiesysteem

4.1. Al in advies TEN/660 is het begrip circulair energiesysteem voorgesteld en het zou toe te juichen zijn als de Commissie dit zou overnemen.

4.2. Het begrip moet echter niet alleen worden gebruikt voor energiebesparing en energie-efficiëntie, zoals in de mededeling het geval is, maar ook in algemenere zin voor energiestromen. Dit is met name van belang voor de snelle integratie van het lokale energiesysteem, dus daar waar het eindverbruik plaatsvindt.

4.3. De aankondiging van de Commissie over de beoordeling van de primaire-energiefactoren komt als geroepen. Het is immers zonneklaar dat het huidige beleid in veel lidstaten nadelig uitpakt voor toepassingen als de omzetting van elektriciteit in warmte en biobrandstoffen. Daarnaast moet worden overwogen de primaire-energiefactoren ondubbelzinnig op de vrijkomende koolstofemissies te rangschikken.

4.4. De toepassing van het beginsel “energie-efficiëntie eerst”, dat in punt 3.1 van de mededeling als belangrijke actie wordt genoemd, kan tot verhoging van de energieprijzen leiden. De kwetsbare energieconsument moet echter worden ontzien en verdieping van de energiearmoede moet worden voorkomen. Het Comité heeft in dit verband bij herhaling aangedrongen op strategieën en ook concrete voorstellen gedaan (zie bijvoorbeeld SC/53). Dit aspect is onder andere van belang voor een groot aantal burgers in Oost-Europa en voor de regio's in transitie. Willen de ambitieuze efficiëntiedoelstellingen haalbaar zijn, dan is een regionaal gedifferentieerde aanpak noodzakelijk.

Over de snellere elektrificatie van de energievraag

4.5. De benadering van de Commissie is juist: elektrificatie van de verwarmings- en mobiliteitssector is de beste manier om systeemintegratie te bereiken. Overeenkomstig de doelstelling inzake klimaatneutraliteit moeten hernieuwbare energiebronnen snel maar doelgericht en naar behoefte worden uitgerold.

⁽⁴⁾ Zie PB C 429 van 11.12.2020, blz. 85.

4.6. Het zou wenselijk zijn geweest als de Commissie duidelijker had omschreven wat dit concreet betekent voor de genoemde herziening van Richtlijn (EU) 2018/2001 inzake hernieuwbare energie. De beschreven doelstellingen ten aanzien van de uitrol zijn veel te mager.

4.7. In punt 3.2 van de mededeling wordt onmiskenbaar de nadruk gelegd op offshore-windenergie. Er wordt met geen woord gerept over zonnepanelen en onshore-windenergie. Dit is onbegrijpelijk. Immers, deze bieden, zoals uiteengezet in paragraaf 3.7 van dit advies, mogelijkheden om de systeemintegratie snel en doelmatig tot stand te brengen, terwijl offshore-windenergie voor de productie van waterstof gigantische investeringen in de energie-infrastructuur vergt. Daarom is het raadzaam dat de Commissie zich bij het stellen van prioriteiten voor haar maatregelen laat leiden door het beginsel "first things first".

Over de rol van waterstof

4.8. Het is juist: waterstof wordt een onontbeerlijk onderdeel van een klimaatneutrale energiemix. Waterstof zal met name voor drie gebieden onmisbaar zijn wanneer de directe elektrificatie op haar grenzen stuit:

- als manier om elektriciteit gedurende langere tijd op te slaan ter overbrugging van perioden waarin er onvoldoende zon en wind is;
- als brandstof voor de luchtvaart, voor de scheepvaart en in enkele bijzondere gevallen ook voor het vervoer van zware goederen over de weg, alsook in enkele specifieke delen van het openbaar personenvervoer;
- voor bepaalde industriële processen.

4.9. Het is wel zo dat de productie van waterstof kostbaar is en gepaard gaat met grote energieverliezen. In de mededeling moet daarom duidelijk worden aangegeven dat waterstof alleen dan een optie is wanneer directe verwarming of elektrificatie technisch niet (of alleen tegen aanzienlijk hogere kosten) mogelijk is.

Over de opzet en de openheid van de markten

4.10. In tal van lidstaten is sprake van een starre inrichting van de markt waarbij een centrale groothandelsmarkt de integratie van het energiesysteem in veel gevallen in de weg staat. Zo kan het technisch (met het oog op de ontlasting van het elektriciteitsnet) en economisch (met het oog op de kostenefficiëntie) bijvoorbeeld veel zinvoller zijn lokale elektriciteitsoverschotten te gebruiken voor mobiliteits- of Power-to-Heat-toepassingen, die ook een lokale elektriciteitsvraag veroorzaken. Een dergelijke directe integratie van verschillende energiesectoren op dezelfde locatie, bij voorkeur met inbreng van gevestigde openbare en gemeentelijke nutsbedrijven met hun duurzame netwerken, wordt vaak onmogelijk gemaakt door centrale groothandelsmarkten.

4.11. Dat de Commissie niet onderkent dat de starre inrichting van de markt met een handvol centrale groothandelsmarkten voor elektriciteit de systeemintegratie belemmert, verbaast des te meer aangezien in bestaande wetgevingsteksten reeds andere handelsvormen worden vermeld en gewaardeerd: zo wordt in Richtlijn (EU) 2019/944 betreffende de interne markt voor elektriciteit actieve consumenten uitdrukkelijk het recht verleend energie onderling te verhandelen en gezamenlijk te gebruiken (*energy sharing*) in het kader van energiegemeenschappen van burgers. Dit zijn beide vormen die burgers, kleine en middelgrote ondernemingen en gemeenten in staat stellen vaart te zetten achter de systeemintegratie ter plaatse. De mededeling van de Commissie stelt in dit opzicht dan ook teleur. Er wordt namelijk nergens uitgelegd hoe de markt dusdanig kan worden ingericht dat de consument deze rol kan vervullen.

Over de geïntegreerde energie-infrastructuur

4.12. De steunbetuiging voor een overkoepelende infrastructuurplanning verdient lof, aangezien er aanzienlijke investeringsbehoeften te verwachten zijn, waarop mogelijk met een pan-Europees financieringskader kan worden ingespeeld. Hierbij moet echter rekening worden gehouden met de optimalisering en uitbreiding van de bestaande infrastructuur met betrekking tot de opties voor de opwekking van energie en de afnamestructuren, waaronder de flexibilisering van het verbruik, en moet er tevens op worden gelet hoe markt- of handelsstructuren en infrastructuren elkaar beïnvloeden. De Commissie blijft het antwoord hierop schuldig.

4.13. Ze beseft niet dat de infrastructuur bepaalt welke technologieën bij voorkeur moeten worden toegepast — namelijk die technologieën die onder overigens gelijkblijvende omstandigheden de bestaande infrastructuur het beste benutten.

Brussel, 27 januari 2021.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG
